

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Cursus studiorum monasticorum, sive series sublimium disciplinarium - Cod. Ettenheim-Münster 99-110

Logica s. ars cogitandi - Ettenheim-Münste 101 - Philosophia eclecticica

Cartier, Gallus

[S.l.], [18. Jahrh.]

Caput 3tium

[urn:nbn:de:bsz:31-110938](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-110938)

Resp. Dist. maj. Illa perceptionis 45.

Species aequivalet judicio, seu est verum
judicium, quae quidpiam alicui Subjecto
tribuit aut ab eo detrahit per affirmatio-
nem aut negationem, conc. per concep-
tionem tantum Subjecti cum attribu-
to sine affirmatione aut negatione,
neg. maj. p. Perceptio completa tri-
buit tantum alicui Subjecto, qua-
tenus Subjectum una cum attributo con-
cipitur, puta cum concipitur mons
aureus, vel baculus fractus: minime
autem tribuit unum alteri per affir-
mationem aut negationem, quia
nec affirmat nec negat vel montem
aliquem esse aureum, vel baculum
esse fractum, quod ad judicium requiritur.

Inst. 2°. Perceptio Dei crudelis est
falsa. atqui haec est perceptio seu idea
complexa. Ergo p.

Resp. neg. Suppositum. Deus enim
est ens perfectissimum cui repugnat idea
crudelitatis. Sed dato, non tamen con-
cesso, dari posse ideam Dei crudelis, quid
inde sequitur? nempe posse aliquem
cogitare, Deum esse crudelem? mini-
me profecto: nihil enim hic de Deo affir-
matur, vel negatur, consequenter cum
cum falsitas aut veritas judicii in affir-
matione vel negatione consistat, hic
autem de Deo nihil affirmetur aut ne-
getur, nec idea haec falsa esse potest.

Caput 3° trium

De universalitate, particularitate
et singularitate idearum p.

52.

* Omnia quaecumque in rebus * Vid. Exercit. Philos. Exercit.

46. existunt, sunt singularia, et quamvis communitate Privatitii post Aristotelem teneant, Platonem* adstruuisse quas-

* Plato Philosophus
græcus, natus perhi-
betur Athenis anno
ab urbe condita circi-
ter 325. Olympiade
88. ante vulgarem
Christi aram 424.
Caput idorum Phi-
losophorum, qui à
vidâ Academi ci-
vis atheniensis in
Suburbio quodam
ciuitatis athenien-
sis sita, in qua
primus Plato libe-
ram suam aperuit,
Academici sunt mun-
cipati. unde et adhuc
hodie locus, in quo si-
entia et liberales ar-
tes docentur Academia
vocatur. Primus Phi-
losophiam in tres par-
tes distribuit, nimirum
in rationalem, natu-
ralem et moralem, na-
turalem iterum in du-
as partes diuisit, in
quarum prima de re-
bus corporeis et mate-
rialibus, et in secunda
de incorporeis et spiri-
tualibus disserunt,
quem modum et nos
aliquatenus secuti
sumus. Antiqui Pa-
tres conformitatem
doctrinæ ipsius cum
Moysis doctrinâ admi-
rati sunt, unde multa
ex huius Patriarchæ libri
cum hæc ipse arbitrati

dam separatas universales substantias,
à quibus cetera omnes huius esse habe-
rent, et quarum velut excerpta frustula
essent, quasque etiamnum ideas gene-
rales vocaverit: arbitramur tamen inep-
tam hanc doctrinam eidem Platoni ab
Aristotele affectam fuisse, qui prout Car-
tesius Ep. ad P. Dinet S. J. Operum ipsius
Philosoph. pag. 800. edit Francof. memo-
rat, cum antiquorum Philosophorum
opinionem solide refutare laud valeret,
alias quandam absurdissimas, quas eis affin-
get, commentari solenne habuit. Enim-
vero gravium virorum testimonio comper-
tum habemus, Platonem per suas ideas,
quas universales nuncupabat, nihil aliud
intellexisse, quas increatas et eternas ideas
in mente divinâ existentes, quasque
rerum fiendarum aut creandarum cau-
sas sunt, necnon diversimodè à crea-
turis imitabiles.
Igitur, prout jam dictum, omnia
quæ in rebus existunt, seu quocumque
genere modo in rerum naturâ inve-
niuntur, sunt singularia. Nihilomi-
nus abstractionum ope, quibus e.g. sub-
jectum ab attributo, et vicissim attribu-
tum à subjecto præiudicatur, vel mo-
dus à re, cuius est modus, vel denique
modus unus ab alio modo per mentem
separatur, et seorsim concipiuntur, varia
idearum genera efformari possunt. Enim-
vero per abstractionem hæc non aliud in-

P 21

tedigimus, quam quod mens nostra unum
sine alio conipere possit, qua in re non de-
cipitur, quia dum unum conipit sine
alio, non idcirco iudicat idem sine alio
consistere.

* Ad maiorem dictorum claritatem
varia huiusmodi abstractionum exem-
pla subnectimus. Quando v.g. mens
non tantum se substantiam cogitantem
conipit, sed hoc attributum seu predi-
catum cogitans spectat tanquam quid
omnibus substantiis cogitantibus, sive
actu existant, sive possibiles sint dum-
taxat, commune; tum subjectum ab
attributo seu predicato, et vicissim
attributum seu predicatum a suo subjec-
to ipsa dicitur praesumere. Item
quando consideratur dulcedo vel candor
sine lacte, quod dulce et candidum est,
et cui prout tum dulcedo tum candor in-
est, tunc modus sine re, cuius est mo-
dus, spectatur et ab eo praesumitur.

Et denique, cum consideratur lon-
gitudo corporis sine latitudine, aut
longitudo et latitudo sine profunditate,
tunc modus a modo abstracti dicitur.

Opere igitur abstractionum varia
idearum genera conipere valemus,
quarum aliqua universales, aliae par-
ticulares, aliae denique singulares num-
cupantur.

Ideam universalem eam dici-
mus, quae quamvis in se singularis sit,
multa tamen simul et semel nobis ex-
hibet singularia; sic cum generatim

47.
sunt, quamvis tamen eius
opiniones a doctrina Moy-
sis in multis discrepent.
Obiisse fortiter Olympiade
108. an. circiter ante Aera
Christi 348. eodem die
quo ante 81. annos natus
fuerat. De divinitate
ita proclare scripsisse
fuit, ut ipsum divi-
mus Plato nunquam
varios habuit in Aca-
demia successores in-
ter quos Arcesilas, qui
primus docuit, nihil
perfecte sibi posse,
adeoque in omnibus
rebus suspendendum
esse iudicium suum,
ne quidquam affir-
mandum. unde qui
hanc doctrinam secta-
ti sunt etiam Aca-
demici fuerunt nun-
cupati.

2
22

53.

48. coniugio hominem, nec in illo aliud conside-
ro, quam quod sit Substantia ex mente
et corpore physice conjunctis constans;
hæc idea, cum menti meæ simul et se-
mel omnes et singulos homines exhibeat,
universalis dicitur.

54. Particularem ideam vocamus
eam, quæ rem in se quidem singularem
menti nostræ exhibet, sed tamen velut
incertam et indeterminatam: ut cum
audio vocem confusam vel gemitum
hominis alicuius, idea quidem alicuius
hominis loquentis vel dolentis in me ex-
istatur, sed quis ille sit, mihi non cons-
tat.

55. Singularis idea illa est, quæ
rem aliquam singularem certam et de-
terminatam, v. g. Platonem, Aristote-
lem, Gassendum, aut Cartesium exprimit.

56. Circa ideas abstractas et universa-
les duo sunt diligenter observanda, si-
licet illarum comprehensio et extensio:
Comprehensio idea alicuius sunt ea attri-
buta seu prædicata, quæ in rei cuiusdam
idea sic continentur, ut hæc sine illis
stare non possit: v. g. esse compositum
ex mente et corpore sic continetur in
idea hominis, ut aliter homo intelligi
non possit. Per extensionem idea in-
telliguntur subiecta, quibus hæc idea
convenire potest, ut idea hominis
competit Socrati, Aristoteli, &c. Hæc
subiecta alio nomine in Scholis inferiora
dicuntur idea universalis, quoniam
ipsa respectu eorum est superior, utpo-
tè generica.

Nota, quod ad hoc, ut idea aliqua 49.
universalis nuncupetur, sufficiat, si commu-
nis sit pluribus inferioribus vel actu exis-
tentibus, vel saltem possibilibus; nec re-
quiratur, ut illa actu existant: unde
si e.g. in toto mundo unus tantum ho-
mo esset residuus, idea tamen hominis
non minus esset generalis et generica,
quam si tot homines existerent, ac de facto
existunt.

Huiusmodi autem idea communis, 57.
qua attributum aliquod universale com-
prehendit et exhibet, quintuplius est ra-
tionis: nam vel genus exhibet, vel speci-
em, vel differentiam, vel proprium, vel
denique accidens seu modum.

Genus defini solet, attributum uni- 58.
versale, quod multis speciebus convenit
ad questionem factam, quid res est? tan-
quam pars essentiae communior. e.g. ani-
mal convenit homini et bellua ad ques-
tionem factam, quid res est? tanquam pars
essentiae illorum communior; nam si que-
ramus, quid sit homo? respondetur, quod
sit animal, quod est illius genus et pars
essentiae communior, qua cum bellua
convenit: bellua quippe non secus ac ho-
mo est animal.

Ut autem tota rei alicuius essentia
seu natura explicetur, non tantum pars
illius communior offerenda est, per quam
cum multis convenit; sed etiam pars illi-
us specialior, per quam ab eis discrepat.
e.g. ut explicetur natura hominis, non
tantum illi debet animal, in quo cum
belluis convenit, sed addendum ratio-

50. nis patriceps, in quo ab illis discrepat, saltem
iuxta Philosophos illos, qui bellus omnem
rationis et iudicii speciem adiungunt*.

* De hac quaestione
fusius agemus in
Metaphysica c. 4.
ubi de anima et
cognitione bellua-
rum.

Hinc liquet, quod genus sub se con-
tineat Species, iisque attribui, seu de iis
predicari possit: e.g. animal continet
sub se hominem, Leonem, &c. ita ut
illis attribui, seu de iis predicari possit.
Quod vero multa sub se continet, ut
genus multas Species, et Species multa
Singularia, id totum potentiale seu
universale in Scholis vocatur, et a
Latinis dicitur Omne; partes vero
sub eo contentae v.g. Species respectu
generis, et Singularia respectu Spe-
ciei dicuntur partes Subjectivae, seu
inferiora.

Huiusmodi autem genus du-
plex est, Superius nempe, quod
nulum habet genus supra se, ut Ens,
Res, vel Substantia, quae nulla ha-
bent supra se genera: et Subalter-
num, quod quidem est genus respectu
inferioris, sed Species respectu Superio-
ris. Sic Spiritus et corpus sunt ge-
nera, idem quidem respectu Angeli v.g.
et hominis; istud vero respectu ho-
minis et belluae; at respectu Subs-
tantiae, rei et entis sunt Species.

59. Species est attributum seu pra-
dicatum, quod multis individuis seu
Singularibus convenit ad quaestionem
factam, quid res est? tanquam tota

reipentia. Sic v.g. homo est attri- 51.
butum, quod Socrati, Platoni, et ceteris
singularibus seu individuis hominibus
convenit; si enim queras, quid sit
Socrates? respondetur, quod sit ho-
mo, id est, compositum quoddam
ex mente et corpore physice conjunc-
tis, vel, prout vulgo definitur homo,
animal rationis particeps, in quo vi-
delicet tota ipsius essentia consistit.

Ita quidem nomen Speciei
in Scholis sumitur: at multi exis-
timant, Speciem universalem, que
nempe sub se continet individua
generis potius, quam Speciei habens
rationem; nam quidquid inferioribus
sub se contentis convenit, eis-
que attribuitur, seu de eis predicatur,
id genus esse intelligitur: hinc Juris
Interpretes Speciem appellant ge-
nus, et individuum Speciem; v.g.
hominem, equum, bovem dicunt
esse genera; Aristotelem vero et
Buccephalum vocant Species: unde
individua vocari possunt Species
physice, id est, nature quedam
completa ex genere et differentia
constantibus; sed tamen dici neque-
unt Species logice et universales, que
à Juris Consultis appellantur gene-
ra, queque nihil aliud sunt, nisi
idea quedam generales multis indi-
viduis communes.

52.
60.

Individuum seu Singulare
Definitur id, quod sub specie conten-
tum dividi nequit in plura talia,
quale ipsum est: ut Plato non po-
test in duos Platones scari, licet di-
vidi possit in partes; quare ipse est
individuum seu singularis, non
indivisibilis.

61.

Dividitur porro species in Scho-
lis in subalternam et infimam,
illa idem est ac genus subalternum
supra à nobis explicatum; haec au-
tem ea est, quae immediate sub se
individua continet: Sic homo est

* Ab atomo, liquet species infima, seu, ut Schola lo-
atomeus nomen quitur, atoma*, quoniam immédia-
græcum signifi- te sub se continet individua, qualia
cat corpusculum quod ulterius di- sunt v.g. Petrus, Paulus, Joannes,
vidi non potest et ceteri singulares homines.
in partes, adeoque 62. Objicitur. Definitio speciei
quod est indivisi- modo data non est bona. Ergo nec
bile. De atomo in Physicâ plu- admittenda. Prob. ant. In eâ spe-
ribus agemus. cies dicitur esse attributum, quod
multis individuis convenit. Atqui
datur species, quae sub se alias speci-
es duntaxat continet, non verò in-
dividua. Ergo malè definitur spe-
cies, quod sit attributum multis in-
dividuis seu singularibus conveni-
ens: adeoque hæc definitio bona esse
nequit.

Resp. i^o neg. ant: ad prob. ist.
min. Et hæc species, quas sub se conti-

net Species illa, quae vocatur Subalterna, ^{53.}
sunt respectu illius verè individua, con-
min. Scius, neg. min. et cons. Species
illa, quas sub se continet Species subal-
terna, sunt verè individua, quatenus
concipiuntur eidem Subjici, sunt enim
indivisibiles in plura talia, qualia ipsa
sunt: sic e.g. Homo contentus sub
animali est indivisibilis in plures
hominis Species, adeoque in plura
ejusdem seu rationis, quod est de ⁴
verà ratione individui. ²⁴

Resp. 2°. Nos illam Speciei di-
visionem in Subalternam et infi-
mam ad majorem duntaxat eorum,
quae vulgò in Scholis traduntur, noti-
tiam retulisse, non quòd eam om-
niò agnoscamus; nam Speciem
Subalternam verè genus dicimus,
neque ullam, si propriè loqui velimus,
aliam Speciem admittimus, præter
eam, quae in Scholis infima seu ato-
ma dicitur, nec non vera individua
immediate sub se continet.

Differentia generativa est id, ^{63.}
quo unum differt ab alio. Discrimen
autem unius ab alio petitur, vel ab
attributò essentiali et primario, quòd
Differentia essentialis et specifica vo-
catur; vel ab attributò essentiali qui-
dem, sed secundario duntaxat, quòd
dicitur proprietas, vel denique ab ali-
quo attributò accidentario, quòd accu-

54. Dens nunupatur: unde triplex est Diffe-
rentia ratio; essentialis nempe, pro-
pria, et accidentalis.

Differentia essentialis et Spei-
fica, de qua hic agimus, definitur,
attributum essentialis et primarium,
quo una species ab alia distinguitur.
Sive quod respondetur ad questionem
factam, quale est quid essentialiter?

v.g. Si queratur, qualis sit homo
essentialiter? respondetur, cum esse
rationalem, qua est differentia, qua
a bellis specificè distinguitur. Nam
iò queri potest, quid sit homo? et res-
pondetur, quod sit animal, quod ge-
nus est tum ipsi tum bellis commu-
ne. Deinde queri potest, quale sit
animal? et respondetur, rationale,
qua est differentia, per quam essen-
tialiter a bellis distinguitur.

Differentia specifica igitur duo
habet respectus; unum ad genus, quod
dividit, alterum ad speciem, quam
constituit. Sic rationale et irra-
tionale dividunt animal: tum ra-
tionale constituit hominem, irra-
tionale vero belluam. Unde diffe-
rentia specifica in Scholis dicitur di-
visiva generis, et constitutiva speciei.
Hinc patet, quod differentia addat
aliquid generi sive positivum, sive
negativum, ac dici potest id, quo spe-
cies genus superat; nam rationale
v.g. aliquid positivum addit animali,

estque id, quo homo animal superat: 55.
Sed irrationale addit tantum negationem
rationis in bellua; ita ut animal gene-
ratum non excludat rationem, sed bellua
eam excludat; potest enim animal ge-
neratum esse vel rationale, vel ratio-
nis expert; sed bellua est animal ratio-
ne destitutum.

Observandum etiam, quod non
sufficiat semper unica differentia, ut
una species ab alia discernatur; sed
aliquando plures congerenda sunt: sic
circulus dicitur figura plana et rotun-
da; si enim tantum figura rotunda
diceretur, non discreparet à Sphæra,
qua etiam rotunda est; at cum dicitur
plana et rotunda, ab omnibus
aliis figuris discernitur. In rebus phy-
siciis multò plures adhibenda sunt diffe-
rentia, ut una species ab alia discerna-
tur; e.g. Si queratur, quid sit au-
rum? definiendum erit, metallum
gravissimum, durissimum, quod in
terris reliquorum metallorum more
non facessit, quod lapide lydiæ potest
explorari, &c.

Proprium dicitur generatim, 64.
attributum essenziale secundarium
quod alicui species vel omni, vel soli,
vel omni et soli simul, vel denique
omni, soli, et semper simul, conve-
nit.

Ex quo patet quadruplex aspi-
gnari posse Proprium species alicujus,
1.° duo soli alicui species convenit,

56. non omni; ut soli homini, inter entia
Sublunaria, convenit esse Medium, non
omni. 2°. Quod omni Speciei conve-
nit, non soli; ut omni homini convenit
habere duos pedes, non soli, cum id etiam
avis habet commune. 3°. Quod omni
et soli Speciei convenit, sed non semper;
sic actu sermoinari seu differere om-
ni et soli homini convenit, non tamen
semper, sed aliquando durat. 4°.
Denique, quod convenit omni et soli
aliqui Speciei et semper; sic habere
sermoinandi facultatem omni et
soli homini non semper convenit.

5
25
Proprium 4to hoc modo sum-
ptum vere et proprie huius nomine Pro-
prie venit, atque definitur attribu-
tum essentialis ^{secundarium} quod aliqui Speciei
omni et soli semper convenit. Sic, ut
jam dictum, habere sermoinandi et
differendi facultatem est attributum
hominis, non primum, quod scilicet
proprie et vere ac simpliciter essentia-
le nuncupatur; sed secundarium durat.
Siquidem habere sermoinandi
et differendi facultatem non prima-
rio in idea completa hominis conii-
pitur, sed secundario tantum, qua-
tenus videlicet omni et soli humana
Speciei et semper convenit.

65. Accidens definitur id, quod adest
et abest sine Subiecti, quod afficit, et
cui inhaeret, corruptione. v.g. figu-
ra rotunda potest adesse cerae vel
ab ea abesse sine illius corruptione;

cogitatio aliqua, puta perceptio, vel 57.
reconditio potest adesse menti aut ab eâ
abesse sine ipsius mentis interitu. Corpus
quidem consistere nequit sine aliquâ
figurâ generatim, ut mens absque
aliquâ cogitatione stare non posse
videtur: Sed quemadmodum corpus
sine hac vel illâ figurâ, ita mens
absque hac vel illâ cogitatione veri
consistit.

Sunt tamen aliqua accidentia
seu, ut moderni philosophi loquuntur,
modi corpori, qui non possunt nisi
per mentem à suo, cui inhaerent, sub-
jecto separari, cuiusmodi sunt candor
respectu cygni, nigredo respectu corvi
vel Ethiopis. Haec autem accidentia,
quae inseparabilia vocantur, in hoc à
propriis seu proprio distinguuntur,
quod non tantum separari possunt per
mentem à suis subjectis, sed etiam
de eis negari; proprium autem tan-
tum per mentem separari possit à suo
subjecto, non vero negari. v.g. Nigra-
do separari potest per mentem ab ho-
mine Ethiope, et de eo negari salva
illius essentia; quamvis enim nigredo
ab eo abesse, non tamen defineret esse
homo. Sed sermocinandi vis, quae est
hominis proprietas, separari tantum
potest ab homine per mentem, dum
nempe homo sine huiusmodi faul-
tate, seu abstrahendo ab eâ, intelli-
gitur; sed non potest de eo negari, cum
modus sit homo, cui sermocinandi

58. facultas necessario et essentialiter non
conveniat.

Dividitur in super Accidens in ex-
trinsecum et in trinsecum; illud est,
quod extrinsecè Subjectum Denominat,
et ideo in Scholis Denominatio extrin-
seca vocatur; ut paries dicitur visus
à visione, quæ ipsi est extrinseca, ho-
mo dicitur amatus ab amore, qui ipsi
extrinsecus est. Intrinsecum di-
citur illud, quod in ipsa re vel Subjec-
tò recipitur; illudque est vel physi-
cum, si nempe Subjectum suum phy-
sicè afficiat, ut reuerdatio, amor, p. respectu mentis;
certa magnitudo, motus, quies, latus,
et figura respectu corporis: vel me-
taphysicum, si Subjectum suum Deno-
minat tantum, non verò physicè afficiat,
qualis est relatio, oppositio, p.

Dividitur denique Accidens
in absolutum, quod pertinet ad Subjec-
tum aliquod absolute spectatum, sive
quatenus ab omni alio solutum est; qua-
lis est motus vel latus respectu corporis:
et in relativum, quod ad Subjectum
aliquod pertinet comparatè ad aliud;
ut similitudo, aequalitas, p. Nam
aliquid est simile alteri, aequale alte-
ri, p.

Nota, Substantiam alteri cir-
cumpositam etiam dici posse accidenta-
riam respectu illius, non tamen acci-
dens aut modum. V.g. Vestis est homi-

ni accidentaria, nam ad illius natu- 59.
ram vel essentiam non pertinet; non
tamen est modus hominis; verum sta-
tus hominis vestiti dici potest illius mo-
dus; etenim diverso modo se habet cum
nudus est, et cum vestibus est indutus.

Ex his omnibus constat accidens
sive modum merito universalibus ideis
accideri, atque sub hoc respectu defi-
niri posse, attributum universale,
quod multis subjectis contingenter
convenire potest, non necessario: sic
rotunditas marmoris, ligno, cera,
aliisque corporibus accidit contin-
genter, non necessario.

Capitulum 4um

De Idearum claritate et
distinctione, earumque obs-
curitate et confusione.

Nihil profecto magis utile et
necessarium circa ideas in Logica vi-
detur, quam in illarum claritatem
et distinctionem inquirere, utpote
sine qua iudicia nostra et ratioina-
tiones respicere omnino ac titubare
necepe est. Etenimvero si obscuras
tantum confusasque rerum ideas ha-
buerimus, quomodo a falsis iudiciis et
rationationibus, hoc est, a conjun-
gendis dissidentibus ideis, et iis, qua
consentanea sunt separandis cavere
valebinus? Unde omni cura et di-
ligentia idea clara et distincta ab
obscuris et confusis sunt discernenda.
Quod presenti Capite prestare conabimur.

6
26

66.